

MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, organisatie voor volksontwikkelingswerk, gesticht door de doopsgezinde predikant Jan Nieuwenhuyzen te Monnikendam op 16 november 1784. Het Nut werd gesticht om de ethische en maatschappelijke denkbeelden van de Verlichting te verbreiden. De stichters gingen daarbij uit van de optimistische gedachte dat kennis niet alleen macht zou zijn, maar ook zedelijkheid en weerbaarheid. Het Nut kwam al vroeg in botsing met het positieve christendom en werd de voorvechter van de neutraliteitsgedachte. Het werd dan ook door katholieken en gelovige protestanten gewoonlijk krachtig bestreden. Het wijdde van zijn stichting af grote aandacht aan de verbetering van het onderwijs en had een belangrijke invloed op de totstandkoming van de Nederlandse onderwijswetgeving in 1806 en 1848.

In de periode 1815-1830 strekte de organisatie haar werking ook uit over de zuidelijke provincies. Er waren afdelingen van de Maatschappij in Antwerpen, Bredene, Brugge, Brussel, Dendermonde, Diksmuide, Gent, Ieper, Leuven, Namen, Nieuwpoort, Oostende, Tielt, Tongeren. Hoewel de Maatschappij er dezelfde middelen wilde gebruiken als in het noorden – oprichting van bibliotheken, het houden van voordrachten, oprichting van scholen voor behoeftigen en volwassenen, zorg voor kleuterscholen en kinderkribben, caritatieve activiteiten – liep haar actie in het zuiden op een mislukking uit. Slechts zeer weinig Belgen werden lid. Door de clerus werd het Nut heftig bestreden.

Toch zijn de afdelingen van het Nut in Vlaanderen de eerste uitingen van een doelbewust streven naar volksopleiding geweest.

Op het Nederlandsch Letterkundig Congres van 1851 suggereerde Jacob Kats de Maatschappij ook in Vlaanderen op te richten. In Antwerpen werd in 1853 een Belgische Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gesticht.

Voor de stichters van het Willemfsfonds en andere Vlaamse verenigingen uit de vroege V.B. heeft het Nut ongetwijfeld een voorbeeldfunctie vervuld. In Nederland is de organisatie nog steeds op beperkt terrein, onder andere onderwijs en lezingen, actief.

LITERATUUR: H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte*, I, 1971²; – W.W. Mijnhardt en A.J. Wichers (red.), *Om het Algemeen Volksgeluk*, 1984; – A.J. Wichers, 'De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen', in *Neerlandia*, jg. 89, nr. 1 (februari 1985).

JORIS DEDEURWAERDER*